

I.3. Scrierea cu unu, cu doi sau cu trei -i

Una dintre „dilemele” de ortografie din limba română cel mai des întâlnite, indiferent de vârstă sau de nivelul de studii, este scrierea cu unu, cu doi sau cu trei -i. Dacă în cazul unor vorbitori greșelile de această natură se datorează pur și simplu necunoașterii, ignorării regulilor, pentru alții fenomenul se explică prin apelul (aproape exclusiv) la propria acuitate auditivă (*câți i se aud?*), respectiv printr-o formă de hipercorectitudine, în virtutea căreia aplică, în mod eronat, regula de realizare a formei negative specifice unui anumit mod verbal și la alte moduri (*negația anulează un i!*).

Deși recurența greșelilor de acest tip pare a sugera existența unor reguli complicate, în realitate, lucrurile se pot rezolva ușor cu puțină logică, atenție și cunoștințe minime de morfologie.

Așadar, câți -i și, mai ales, de ce?

A. Substantive și adjective

1. O primă categorie care ar putea ridica probleme este cea a **substantivelor și a adjectivelor masculine terminate la singular în -iu** (+ substantivul *copil*), care se scriu la nominativ-acuzativ plural cu minimum doi -i, numărul maxim posibil fiind trei -i:

- substantive terminate în -iu: *camionagiu, chiulangiu, fiu, fustangiu, mahalagiu, scandalagiu, vizitiu* etc.

Cei trei *fii* l-au ajutat mereu. vs *Fiii* săi l-au ajutat mereu.

În parc se jucau câțiva *copii*. vs *Copiii* se jucau în parc.

Toți profesorii îi știau de *chiulangii*. vs *Chiulangiii* au fost sancționați prin scăderea notei la purtare.

- adjective terminate în -iu: *auriu, argintiu, hazliu, portocaliu, propriu, straniu, zglobiu* etc. Substantivele *proprie* se scriu întotdeauna cu majusculă. vs E bine ca scriitorii să aibă un dialog permanent cu *proprii* cititori.

Are niște colegi foarte *hazlii*. vs *Hazliii* prezentatori de la Meteo se vor muta la rubrica Sport.

Pentru substantivele și adjectivele de acest tip, „socoteala” se face în felul următor: un *-i* este din radical (*fiiu, copil, propriu* etc.), un alt *-i* – desinența de plural (*doi fii, doi copii, proprii* etc.), iar cel de-al treilea – articolul hotărât (*fiii săi, copiii lor, propriii cititori* etc.).

N.B.: Substantivele sau adjectivele din această categorie NU se scriu niciodată cu un singur *-i* la nominativ-acuzativ plural, ci cu minimum doi *-i*, acestea având deja în radical un *-i*.

O variantă de a verifica dacă un cuvânt are numărul necesar de *i*-uri este înlocuirea acestuia – substantiv sau adjectiv – cu un alt substantiv, respectiv adjectiv care nu ridică niciun fel de probleme în această privință.

De exemplu, pentru a verifica dacă substantivul *fiii* din enunțul *Fiii săi l-au ajutat mereu*. (v. *supra*) este scris corect, îl putem înlocui cu substantivul *băiat*: *Băieții săi l-au ajutat mereu*. Raționamentul e simplu: dacă un substantiv care nu are *-i* în radical (*băiat*) se scrie în contextul amintit cu doi *-i* (primul este desinență de plural, iar cel de-al doilea – articol hotărât), un substantiv care are deja un *-i* în radical se va scrie cu unu mai mult, adică cu trei *-i* (primul este din radical, al doilea – desinență de plural, iar al treilea – articol hotărât).

Păstrând raționamentul, înlocuim adjectivul *proprii* din enunțul *E bine ca scriitorii să aibă un dialog permanent cu propriii cititori*. (v. *supra*) cu un alt adjectiv, fără *-i* în radical: *E bine ca scriitorii să aibă un dialog permanent cu statornicii cititori*. La fel ca în exemplul anterior, dacă un adjectiv precum *statornic* – fără *-i* în radical – se scrie în contextul în discuție cu doi *-i*, *propriu* se va scrie, în același context, cu un *-i* în plus, cel din radical, adică cu trei *-i*.

2. Dacă în ceea ce privește substantivele și adjectivele masculine care au un *-i* în radical se omite, de obicei, un *-i* (**proprii cititori, *fii săi* în loc de *proprii cititori, fiii săi* etc.), în cazul **substantivelor și al adjectivelor al căror radical se termină în consoană + l sau r** tendința este de a adăuga, nejustificat, un *-i* la nominativ-acuzativ, forma nearticulată – *doi *litrii de suc, niște *miniștrii; ochi *albaștrii, struguri *acrii* (corect: *doi litri de suc, niște miniștri; ochi albaștri, struguri acri* etc.). Această tendință se datorează, în principal, faptului că, în exemplele amintite, *-i* este silabic, astfel că forma nearticulată a substantivelor și a adjectivelor se pronunță la fel cu forma articulată, terminată în *-ii* (cf. *Doi miniștri au fost demși. – Miniștrii demși au fost repuși în funcție.; Are ochi albaștri. – Albaștrii ei ochi erau conturați cu negru.*).

- *substantive terminate în consoană + l, r: codru, litru, membru, ministru, multiplu, tigr* etc.
- *adjective terminate în consoană + l, r: acru, albastru, multiplu, negru, neutru, sobru, suplu* etc.

Pentru verificare, putem apela din nou la metoda înlocuirii substantivului/adjectivului care ridică probleme cu un alt substantiv/adjectiv, care nu prezintă particularitățile menționate, adică nu se termină în *consoană + l, r*. De exemplu, în enunțul *Doi miniștri au fost demși*. putem înlocui substantivul *miniștri* cu *directori* – *Doi directori au fost demși.*, respectiv adjectivul *albaștri* (*Are ochi albaștri.*) – cu adjectivul *frumoși*, a cărui formă de plural nu ridică probleme.

Faptul că un substantiv și un adjectiv care nu prezintă niciun fel de dificultăți la forma de plural – în cazul nostru, *directori*, respectiv *frumoși* – se scriu cu un singur *-i* în contextele discutate reprezintă „dovada” că și *miniștri*, respectiv *albaștri* se scriu, în aceleași contexte, tot cu un singur *-i*.

B. Verbe

La fel ca în cazul substantivelor și al adjectivelor, și în ceea ce privește verbele dificultățile de scriere se întâlnesc, de obicei, la cele care conțin deja un *-i*: *a fi*, *a veni*, *a ști*, *a scrie*, *a ține*, *a zice* etc.

Cu toate că verbele cu probleme de scriere la imperativ nu sunt numeroase, confuziile apar, într-o anumită măsură, ca urmare a faptului că acesta este singurul mod la care formele afirmative nu sunt identice cu cele negative: *citește!*, *nu citi!*; *desenează!*, *nu desena!* vs *tu (nu) desenezi*; *tu să (nu) scrii* etc. Acest aspect are repercusiuni nu numai în conjugarea propriu-zisă a verbelor la imperativ, unde, uneori, prin analogie cu timpurile altor moduri, forma negativă se construiește, greșit, doar prin adăugarea negației *nu* la forma afirmativă (*fă!* – *nu *fă!* (în loc de *nu face!*), *zi* – *nu *zi!* (în loc de *nu zice!*) etc.), ci și, oarecum neașteptat și colateral, asupra grafiei formelor negative ale unor timpuri ale conjunctivului și ale indicativului. Mai exact, unii vorbitori au reținut, în mod just, faptul că verbul *a fi* se scrie cu doi *-i* la imperativ afirmativ și cu un *-i* la forma negativă: *Fii atent!*, *Nu fi obraznic!*, însă în virtutea faptului că imperativul și conjunctivul exprimă valori apropiate (*Fii cuminte!*; *Să fii cuminte!*) și că formele verbului *a fi* la imperativ și la conjunctiv prezent, persoana a doua singular, sunt diferențiate doar de conjuncția *să* (*fii!*; *să fii...*), aceștia au considerat, eronat, că verbul *a fi* „pierde” un *-i* și la conjunctiv prezent, persoana a doua singular, forma negativă: *să fii* – *să nu *fi* (în loc de *să nu fii*). Ulterior, în această încercare de uniformizare a sistemului au fost antrenate și alte verbe care conțin un *-i*, formele negative ale acestora apărând, uneori, cu un singur *-i*, în loc de doi, atât la conjunctiv, cât și la indicativ prezent: *să vii* – *să nu *vi* (în loc de *să nu vii*), *să știi* – *să nu *ști* etc. (în loc de *să nu știi*), *vii* – *nu *vi* (în loc de *nu vii*), *știi* – *nu *ști* (în loc de *nu știi*) etc.

Dincolo de aceste explicații, care nu validează nicidecum formele greșite, ci doar încearcă să evidențieze măcar parțial mecanismul care a dus la apariția lor, sunt de reținut următoarele aspecte și forme:

Imperativ: *fii!* – *nu fi!* (forma negativă se formează din negația *nu* + forma de infinitiv – cea din dicționar – a verbului).

Indicativ prezent: *tu (nu) vii*; *tu (nu) știi*; *tu (nu) ții*; *tu (nu) scrii* etc. (forma afirmativă este identică cu cea negativă; primul *-i* este din radical, iar cel de-al doilea – desinența de persoana a doua singular).

Conjunctiv prezent: *tu să (nu) fii*; *tu să (nu) vii*; *tu să (nu) știi*; *tu să (nu) ții*; *tu să (nu) scrii* etc. (forma afirmativă este identică cu cea negativă; primul *-i* este din radical, iar cel de-al doilea – desinența de persoana a doua singular).

O ușoară nesiguranță apare, uneori, și în scrierea unor forme verbale care conțin un *-i silabic* (plenison), care poate fi însă rezolvată ușor prin apelul la regulile după care se construiesc anumite timpuri verbale. Astfel, dacă se reține faptul că în componența unor timpuri compuse se regăsește forma de infinitiv a verbului, se rezolvă și grafia la indicativ viitor și condițional-optativ prezent a anumitor verbe terminate în *-i* la infinitiv, precum *a veni, a ști, a vorbi, a citi* etc.: *voi veni/voi ști/voi citi* (nu *voi *venii/voi *știi/voi *citii*), respectiv *aș veni/aș ști/aș citi* (nu *aș *venii/aș *știi/aș *citii*).

N.B. Așa cum reiese și din exemplele date, auxiliarul din structura modului condițional-optativ se scrie fără *-i* (*aș dansa, aș scrie*, nu **ași dansa, *ași scrie* etc.).

Puțină atenție trebuie acordată și modurilor **conjunctiv** și **condițional-optativ perfect**, în a căror structură se regăsește verbul *a fi* (*să + fi* + participiul verbului de conjugat, respectiv *aș, ai, ar* etc. + **fi** + participiul verbului de conjugat), însă de data aceasta cu **formă invariabilă**. Odată cunoscută această regulă, dispăre orice idee năstrușnică de a scrie auxiliarul **a fi** cu doi *-i*: (*eu, tu, el/ea, noi, voi, ei/ele*) *să fi știut* (nu: *să *fii știut*), *să fi mers* (nu: *să *fii mers*), *să fi avut* (nu: *să *fii avut*) etc., respectiv *aș/ai/ar/am/ați/ar fi știut* (nu: *eu aș/ai/ar/am/ați/ar *fii știut*), *aș/ai/ar/am/ați/ar fi mers* (nu: *eu aș/ai/ar/am/ați/ar *fii mers*) etc.